

Добровольський І. А. Вегетативне поновлення деяких дерев та кущів у степових штучних лісонасадженнях / І. А. Добровольський // Наукові записки Криворізького державного педагогічного інституту. – 1957. – Вип.2. – С. 131-134.

Вегетативне поновлення Дерев та кущів у природних умовах відбувається з допомогою пневої порослі, кореневих паростків та відгілок. Пнева і коренева поросль утворюється звичайно на стадійно молодих частинах рослин, і тому вона є достатньо життєва і перспективна в лісівництві.

Більша частина штучних степових багаторічних лісових насаджень є порослевими, що вказує на велике значення здатності деревних порід до вегетативного поновлення.

Швидкість росту порослі, енергія утворення її окремими деревними та кущовими породами можуть відіграти важливу роль в житті насадження, іноді можуть визначити характер взаємовідносин між породами в насажденні, характер зміни порід в ньому.

Однак у лісівницькій літературі питання природного вегетативного поновлення дерев та кущів висвітлені недостатньо, особливо в умовах штучних степових деревонасаджень.

І з метою в'яснити деякі питання природного вегетативного поновлення штучних степових деревонасаджень нами в 1950—51 рр. [були проведені відповідні спостереження порівняно молодих вирубок у Гурівському штучному лісі Криворізького лісництва (Кіровоградська область), а в 1954 р.— в Інгулецьких штучних лісах (Херсонська область). Було вивчено енергію порослеутворювання у найбільш поширених тут деревних порід: дуба літнього, [ясена звичайного, білої акації. При цьому визначались кількість порослевих пагонів, середній річний їх приріст, враховувалися вік материнської рослини (пня) і умови місцевиростання.

Наводимо деякі дані наших досліджень молодих вирубок в Гурівському лісі. (Див. таблицю на стор. 132—133).

Наведені дані показують, що здатність до утворення пневої порослі не однакова у дуба, ясена і білої акації. Найбільшою порослеутворювальною енергією володіє дуб.

Енергія порослеутворення або середня кількість порослі на одну рослину певного віку визначається біологічними особливостями породи, її віком і умовами місцевиростання. В несприятливих умовах дуб літній в 25—30-річному віці здатний розвинути 40—56 пневих порослевих пагонів, а в середньому — 20—35.

Тип лісо-рослинних умов	№ кварталів	Коротка характеристика насадження (склад, повнота, чагарниковий, трав'янистий яруси, підстилка)	Дуб літній			Ясен звичайний			Біла акація			Примітка	
			Вік материнської рослини	Кільк. порослевих пагонів (шт.)	Середній приріст пагонів за рік (в см)	Вік материнської рослини	Кількість порослевих пагонів (шт.)	Середній приріст пагонів за рік (в см)	Вік материнської рослини	Кількість порослевих пагонів (шт.)	Середній приріст пагонів за рік (в см)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Сухі суглинки СГ ₀₋₁	62	4Д4Я2 Б. ак., 0,7, куці відсутні, трав'яний покрив — тонконіг вузьколистий, вероніка рання і інші. Підстилка — 0,5—1 см	15	5	29	8	6	60	15	10	40		
			17	8	31	19	6	48	17	7	50		
			26	20	31	22	2	60	19	10	50		
			30	11	27	25	8	60	19	7	50		
			40	12	37	25	5	57	30	18	40		
			45	11	27	29	17	70					
Сухуваті суглинки СГ ₁₋₂	49	10Д, 0,7, куці відсутні, трав'яний покрив — різак, стоколос безостий, полин звичайний. Підстилка — 1—2 см	20	13	50								
			20	9	46								
			25	18	50								
			25	26	38								
			25	37	45								
			25	20	50								
			25	18	51								
			30	35	47								
			30	27	52								
			30	24	48								
			30	15	54								
			30	24	50								

	51	5Д5Я, 0,7, куці відсутні, трав'яний покрив — тонконіг вузьколистий, підмаренник весняний і інші. Підстилка — 1—2 см	4	10	25							
			7	9	40							
			8	9	34	9	9	44				
			10	13	25	15	11	45				
			12	13	36							
			16	30	38							
	64	10Б, ак., 0,6, куці відсутні, трав'яний покрив розвинений, його вкриття — 30% — пирій повзучий, тонконіг вузьколистий і інші. Підстилка — 0—0,5 см							15	9	65	
									15	3	52	
									25	9	63	
									30	13	70	
Свіжі суглинки СГ ₂	53	10Б, ак., 0,6, куці відсутні, трав'яний покрив розвинений, його вкриття — 50% — пирій повзучий, липчиця, бугиля і інші. Підстилка — 0,5—1 см							9	5	60	
									9	5	50	
									9	4	45	
									11	3	60	
	53	10Д, ясен поодиноким, 0,7, куці відсутні, трав'яний покрив — кропива, липчиця, чистотіл, фіалка м'явлива і інші. Підстилка — 2—3 см				5	4	70				
			20	9	46	40	17	65				
	78	10Д, 0,7, куці відсутні, трав'яний покрив рідкий — липчиця, гравілат. Мертве вкриття — 2—3 см. Спостерігається засолення ґрунту	25	40	38							
			30	56	50							

Середній річний приріст молоді порослі дуба дорівнює 40—50 см а в окремих випадках він досягає 75—95 см. Велика кількість порослі на кореневій системі однієї рослини має негативний вплив на ріст і формування порослевих насаджень. Але слід відзначити що ця здатність дуба має й позитивне біологічне значення і розростання порослевих гнізд дуба створює необхідне затінення під шатром розладнаних дубових посадок, що перешкоджає вторгненню світлолюбних трав у насадження.

На різних вікових стадіях порослеутворювальна здатність дуба змінюється. На стадії молодняка (до 10 років), а також на стадії жердняка (до 20 років) ця здатність порівняно невелика: , вона значно зростає у дубів середньовікових і приспіваючих.

Порівняно з дубом здатність до утворення пневої порослі у ясена і білої акації розвинена менше. Ясен звичайний в 25—40-річному віці здатний розвинути в середньому близько 20 пагонів пневої порослі. Середній річний Приріст у висоту молоді порослі ясена дорівнює 50—60 см, а максимальний — 100—125 см. Біла акація в 25—35-річному віці може розвинути близько 20 пагонів пневої порослі. Середній річний приріст її дорівнює 45—60 см, а максимальний — 100—150 см.

Добре вегетативне поновлення дуба, ясена та в'яза можна спостерігати на свіжих суглинистих і супіщаних ґрунтах деяких і штучних степових лісів (Гурівський ліс, Інгулецькі ліси).

У кварталі 105 Велико-Олександрівського лісу в заплаві річки Інгульцю росте гніздо порослевого дуба із шести стебел, що досягли висоти 22—23 м кожне. В кварталі 118 цього лісу на свіжих супісках гніздо порослевого дуба складається з трьох стебел, що досягли висоти 22—24 м.

У подібних умовах нерідко можна зустрічати, коли від 25—30-річних пнів ясена розвивається численна поросль, а 4—5 порослевих пагонів досягають висоти 5—8 м у 15—20-річному віці, к В кварталі 104 Велико-Олександрівського лісу порослевий ясен має 4 стебла, що досягли висоти 20—24 м. У кварталі 96 Архангельського лісу 15-річна порослева посадка ясена звичайного має висоту 7—7,5 м, а гнізда ясена складаються з 3—6 стебел (фото 1). В кварталі 59 Гурівського лісу на свіжих суглинках 14-річне дубове насадження порослевого походження досягло висоти 7 м, повноти 0,7—0,8, а в кожному гнізді нараховується по 3—4 добре розвинених стебла.

До порід, які здатні розвивати пневу поросль, слід віднести також грецького горіха, в'яза. Від 20—30-річних пнів горіха грецького часто розвивається 20 і більше пагонів порослі; 15—20-річні пні в'яза розвивають 15—16 пагонів. В Ново-Дмитріївському лісі в заплаві р. Інгульцю окремі гнізда порослевого в'яза створені

6—8 стеблами, які досягли 10—11 м висоти.

Порівнюючи вищенаведені деревні породи за їх здатністю до утворення пневої порослі, можна зробити такий висновок: найбільшу енергію до утворення пневої порослі має дуб літній, за ним йдуть ясен звичайний, біла акація, горіх грецький, в'яз.

Заслуговує на увагу той факт, що в сприятливих умовах порівняно велика кількість пагонів пневої порослі дуба, ясена (3—6) досягають значної висоти (22—24 м). Ця здатність дуба, [ясена використовується в практиці поновлення степових лісових насаджень.

В штучних лісопосадках поширені також інші способи вегетативного поновлення дерев та кущів, зокрема кореневими паростками й природними відгілками.

Здатність до утворення в певних умовах корневих паростків добре розвинена у береста, білої ; акації, айланта. Часто спостерігається утворення корневих паростків береста, білої акації, айланта на віддалі 4—6 м від материнської рослини. В зоні максимального утворення корневих паростків на площі 1 кв. м можна нарахувати 8—10 пагонів береста. Здатність до утворення корневих паростків в айланта така велика, що місцями в парках він перетворюється в дерево-бур'ян.

Спостереження за заростанням просік і розростанням узлісся показують, що здатність до утворення корневих паростків добре розвинена у кущів — глоду, терну, аморфи, дерези, обліпихи, клена татарського. Деревно-кущові породи, які здатні поновлюватися кореневими паростками, є перспективними для закріплення схилів балок, ярів.

Деякі рослини підліска в певних умовах здатні розвивати на гілках додаткові корені й розмножуватися природними відгілками. Гілки таких кущів нерідко

Фото 1. Гніздо порослевого ясена в кв. 96 Архангельського лісу.

пригинаються до ґрунту, засипаються вологою підстилкою, ґрунтом і, таким чином, можуть перетворились у відгілки.

У штучних лісопосадках Криворіжжя здатність до розмноження природними відгілками виявляють бірючина, бруслина європейська, клен польовий, скомпія. В кварталі 79 Гурівського лісу в 17—18-річному насадженні дуба, повноти 0,8, підлісок створений бірючиною звичайною. Тут кидаються в очі прутовидні пагони бірючини, що простелились на ґрунті й утворили багато додаткових коренів. Окремі однометрові ділянки таких пагонів розвинули більше 100 додаткових корінців.

На укорінення природних відгілок бруслини європейської при достатній вологості ґрунту має вплив положення відгілок на ґрунті. Залежно від умов ґрунтової вологості й ступеня притиснення відгілок бруслини до ґрунту на них розвивається різна кількість додаткових коренів (на ділянці 15 см від 5 до 20 корінців). Найкращі умови до поширення бірючини звичайної, бруслини європейської, клена польового природними відгілками створюються у свіжих і вологих місцевиростаннях. Задовільно проходить утворення природних відгілок у цих рослин у тіньових лісонасадженнях навіть у сухих позиціях. Здатність бірючини, бруслини європейської, клена польового, скомпії до розмноження: природними відгілками може бути використана в практиці для одержання додаткових саджанців.

Використання особливостей природного вегетативного поновлення дерев і кущів у практиці степового лісорозведення сприятиме створенню довговічних і стійких штучних лісових насаджень.